

je zmešnjava inu use hude reči. To je nekedaj dobru znal Joseph, egiptovskiga kralja namestnik, zato je svoje brate s tem lepim naukom na pot spremil: »*Ne irascamini in via*. Na jezite se, na prepirajte se na potu.« Koker de bè otel reči: Jest vas dobru poznam, de ste svojoglavni tar k jezi inu h prepiranju nagneni, zatorej vas opominjam: Mir inu pokoj mej sabo držite, de se mej vami zaveza bratovlske lubezni ne rustrga, sicer ne bote imeli sreče na potu. Kršenik ljubeznivi, usi smo popotniki. *Non habentes ma nentem civitatem, sed futuram inquirimus*. Nemamo tukej obstoječiga mejsta, ampak išemo to prihodno, za tiga vola bom tebe u današnjemu govorjenju opominal, de bè u eni stanovitni spravi, ljubezni inu zastopnosti s tvojmi bližnimi živel. Inu aku bè se pergodilu, da bè mej vami ustal en srd, jeza inu prepiranje, de se zupet hitru spraviš...

... Nerموčneši podpornja ene hiše je prava ljubezin, zastopnost inu prijaznost mej domačimi. Preden letu zvižam, poslušej, kar Olaus inu naš P. Kircherus pišejo od glastovc: U mrzlih deželah glastovce ne zlete čez morje, ampak tudi pozimi ob nervečim mrazu u suoji deželi ostanejo tar se na eno čudno vižo pred mrazam, snegam inu vejtram ubranijo, kir namreč se jih veliku ukupej s peretnicami, s kluni inu s krempli stisnejo inu ravnu koker en klovčič ukup zvijejo inu toku ena to drugo greje, de obena od mraza konc ne uzame. O kulku hiš, kuliku žlaht bè se ohranilu, kè bè mož inu žena, sinovi inu hčere inu drugi domači mej sabo ukupej držali; zaveza lete lubezni bè tudi ukup držala njih srce, njih misu, njih blagu, njih premoženje. Kir pak je prepiranje inu obene prave zastopnosti, kir dela usakateri po svoji glavi, usakateri pod svoj pauc uleče, ni mogoče, deb' ena taka hiša srečna bila.

... Dokler se u eni hiši ti domači mej sabo zastopijo inu neso rezdeleni, toku ni rezdelenu njih blago, njih premoženje, kir se lohku ubranijo pred škodo teh orlov inu jastrebov; očem reči: pred njih sovražniki, kateri jih išejo golufati inu u škodo perpravit. Raunu koker palce, usakatera posebei se lohku prelomi, kadar je več ukupej u butaro zvezanih, se ne puste prelomit. Oku tudi, kir je mej domačimi zaveza prave zastopnosti, se na puste od nauratnikov premagat. Dokler so se zidarji babilonskiga turna mej sabo zastopili, so trdnu svoje delo naprej pelali; koker pak hitru je mej njimi skuzi premenjenje tiga jezika zastopnost minula, je tudi njih delo zastalo. Raunu toku se godi u eni hiši, kir ni zastopnosti, kir ni miru, kir ni sprave. Ta lubezin, zastopnost inu sprava mej domačimi je tanerbulši podpornja ene hiše. Tytbeus, en kamen, od kateriga piše Plinius, dokler je ceu, po vrhu vode plava, kadar je zdroblen, gre na dno. Glihi viži ti domači, dokler ukupej drže, se nesreče ognejo, koker hitru se zdrobe, poginejo... Iz tiga usaki lohku sklene, de, ker ni sprave, tudi ni sreče...

Od prave prijaznosti

Ravnu koker celimo sveto je potrebna svitloba tiga sonca, toku je potrebna prijaznost človeškimo živleno. To je spoznal Cicero, kir je djal: »*Solem e mundo tollere videntur, qui amicitiam e vita tollunt*. Prijaznost mej ludmi doli perpravit, bè bilu ravnu tolku, koker de bè sonce iz sveta pregnal.« Kakar bè u enimu trgu al' u enimu mejstu prijaznosti ne bilu, bè bilu raminu dovgačasnu ondi živeti. Zatorej je djal Aristoteles: »*Civitatibus nihil majus, aut melius amicitia dari potest*. Neč večiga, neč bulšiga ni u enimu mejstu koker

prijaznost.« Dokler: »*Amicitia rerum omnium est vinculum*,« pravi S. Ambrosius; de prijaznosti je ena trdna zaveza, katera use reči ukupej drži. *Amicitia et prosperas res dulciores facit et adversas leviores reddit*. (S. Ambr. 1. 3. de sum. bon.) Prijaznost srečne reči sladkeši naredi inu nasrečne sturi lohkeši; u sreči perpomore k veseljo, u nesreči perstopi, da se lohkeši prenese. Očitnu je tedej, kar je djal Sirah: »*Amicus fidelis protectio fortis, qui autem invenit illum, invenit thesaurum*. (Eccl. 6) En zvest prijatelj je močna bramba; kateri ga najde, ta en šac najde.« En zvejest prijatelj se ne more z obenimi denarmi plačati. Alexander Macedo je leto dobru zastopil, kir je bil od eniga uprašan, kje on hrani svoje šace? Je pokazal na svoje prijatle rekoč: »Leti so moji šaci.« De bom od prijaznosti bel po vrsti govoril, jo morem na tri dejle zložiti: Ta prva se samu od zunej kaže inu pusti vidit, koker de bē bila prava prijaznost, inu ni sama na sebi; ta druga je sicer prava, pak vender ni popolnima prijaznost; ta tretja je popolnima inu se po usi viži žiher imenuje prijaznost. Mej prijaznostjo je zloček koker mej zlatam: Enu je pravu, skušenu, čistu zlatu; to drugu srejdne inu manjši urednosti; to tretju malu al' neč ne velja, kir drugiga ni, koker zlateni šejn inu svitloba. Veliku je tistih, kateri so prijatli samu k videzo; nēveč je tistih, kateri so sicer prijatli, pak ne popolnima; cilu malu se jih najde, kateri bē bili popolnima prijatli. Bom tedej u prvimu punctu današniga govorjenja tebe, o človek, učil spoznavat eniga praviga prijatla. U timu drugimu te bom opominjal, de imaš eniga dobriga prijatla uselej ohranit inu taciga nikuli popustiti.

Punctum 1-mum. Nerpopej je treba zastopit, kaj je prava prijaznost? Po nauku S. Augustina (*Epist. 45.*) prava prijaznost je ena ljubezin, iz katere en človek timo drugimo inu ta drugi zupet nezaj pruti timo use dobru želi, pērhoši, sturi inu skaže. Iz tiga se doli uzame, *prvič*, de ni prijaznost, ja še mēnjē, de ni prava ljubezin, kadar timo drugimo use da al' perpusti, kar poželi al' oče imeti, dokler dostikrat eden eno škodljivo reč poželi, katero, kadar bē mo jo njegov prijatelj odpovedal, tistikrat bē mo dobru sturil. *Saeva bonitas, odium offabile rogantibus pestifera largiri*. (*Senec. de benefic. c. 2.*) Strup al' mišco dati timo, kir prosī, je ena grozovitna dobrota inu perjetnu sovraštvo. O de bē leto resnico zastopili očetje inu zlasti matere, kateri pruti sinam inu hčeram tako sovražno lubezin imajo, kir jim dajo inu use perpuste, kar žele inu prosjo, aku bē lih mogli vejdit, de jim ni h prido, temuč h škodi, de za tiga vola leti otroci, kadar h pameti pridejo, spoznajo inu zdihujejo: »*Amando me occidit*. Moj oča, moja mati so me, tok' rekoč, umorili, kir so me neumnu lubili. De imam malu zastopnosti u glavi, de sem zašel u to inu u guno pregrešno navado, je od tod, kir me moji stariši neso znali lubiti.« De ena mati ne zna svojga sina prov lubiti, se iz tiga doli uzame, kir, kadar sin kej pregreši, ga zgovarja inu skuzi to njemo pot sturi k bel pogostimo pregrešenje. Prosi za denarje, mati na use viže gleda, de mo zadobi, kulkur je želim; inu z denarmi začne jegrati, pjančvat inu pēr grdeh ljuštah zapravlat, toku deleč, de celo hišo oboža, sam sebi en križ, celi zlahti en očitni špot pastane. *O saeva bonitas!* O neusmiljena lubezin take matere! Je bila ena mati, katera je sedem otrok imela. Kir savol' boštva jih ni zamogla s čim gori rediti, je letih nikatere oslepila, enim roke, drugim noge polomila inu toku spačene inu zlomlene je nesla u enu neznanu mejstvu inu poslala u beračijo. Porečeš, de taka mati ni mati, ampak zverjačina grozovitna. Prov govoriš, pak moreš vejdit, de veliku grozovitniši je ljubezin tiste matere, katera z dajanjam, z perpušenjam, z izgovarjanjam, skuzi prste gledanjam sturi rane, aku lih ne na telesu, pak

na duši svojga sina. Iz tega se samu kaže, de taka ljubezin ni prava ljubezin inu de ne more prava prijaznost imenovana biti. K *drugimo* iz *ozgorej* od prave prijaznosti iz S. Augustina naprej pernesenih besedi se doli uzame, de mej teboj inu mej tvojmi perlizvavci ne more prava prijaznost biti, zakaj tvoji perlizvavci use hualjo inu use potrdjo, kar počneš, kar sturiš, kar govoriš. Plutarchus jih pergliha eni pernati vajkšenici, katera se udá inu uleže po tvoji glavi; ravnu toku oni za teboj potegnejo inu potrdjo tvoje pridnu inu hudobnu, lepu inu grdu zadržanje. ... H *tretimo*. Ni prijaznost, temuč sama senca ene prijaznosti tistiga tvojga znanca, kateri tebi čast naklada, z besedo veliko obeta, tebi, kadar na potrebuješ, use h postrežbi ponuja. En taki prijatelj je ravnu koker lož, kir družiga ni koker prazni šum inu luskatanje nečemrnu. ... Tolku od prve prijaznosti, katera je prijaznost samu k videzo, pak sama na sebi raminu golufiva.

Ta druga, sicer prava, pak ne popolnima prijaznost je, kadar en prijatelj timo drugimo iz srca dobru želi inu dobru očē, pak zdravēn svojga prida, svoj dobiček išē. Plato, en ajdovski učenik, je djal, de taka prijaznost je ena hēi boštva inu bogastva, od tod, kir en ubožni potrebuje tiga bogatiga inu ta bogati eniga ubožniga zavola postrežbe; je tedej mej njimi prijaznost zato, kir eden per *drugimo* svoj dobiček al' pak pomuč išē. Ravnu koker je bila mej tistima dvejma, katerih eden je bil slep, ta drugi kruljov; ta slepi je tiga kruloviga nosel, ta krulovi je tiga slepiga po potu vižal. Leta nepopolnima prijaznost se veči dev ob sedajnim času mej ludmi znajde. Kir ni upanje ene pomuč al' dobička, zdajci je usa ljubezin inu prijaznost gori vzdignena, de je res, kar je djal Sidonius: »*Aliquos amicis uti, tanquam floribus, tam diu gratis, quam diu recentibus.* (L. 4. Epist. 14.) Nikateri prijatle špogajo koker rože, katere so tok' dovgu prijetne, dokler so frišne.« Iz tiga doli uzameš, o človek, kulku se imaš zanašat na človeško prijaznost, katera povsod na svoj dobiček gleda. Prov je Seneca ta modri posvetne prijatle jastrebam perglihah — *Vultures sunt, cadaver expectant.* (Epist. 45.) — kateri na čakajo na drugo, koker kje bē kej nešli, de bē se nažrli. S. Joannes Damascenus u eni pripovesti časnó prijaznost prov pred oči postavi rekoč: »En imenitni služabnik, katerimo je bilu kraljevu blagu k gospodarstvo zročeno, je bil pred kralja poklan, de bē od usiga perhodiša rajtingo dal. De bē srčēni pred kralja stopil inu lohkeši odgovor dal, je poprej naprosil tri svoje prijatle, de bē žnjim šli inu usaj z eno al' drugo besedo perpomogli. Ta prvi prijatelj, na katerim je nerveči upanje imel, se je začel izgovarjati, de nema ondi obeniga znanja inu za tiga vola njemo u leti potrebi ne more dergači perstopiti koker z eno sukņjo, de jo oblejče, de se bo pošteniši pred kraljam perkazal. Glihi viži se je izgovarjal ta drugi prijatelj inu je djal: »Noter do kraljeve hiše te očem spremiti, al' cilu u hišo pred kralja ne bom s teboj hodil. Pomisli sam, koku boš govoril.« Ta tretji, na kateriga se je nermēnje zanašal, je zdajci oblubil rekoč: »Ne buj se, jest bom tebe spremil, te bom peljal pred kralja, bom zate govoril toku, de se neč težkiga ne bo tebi pergodilu.« ... Iz tiga, kar je dosihmav rečenu, si se naučil, o človek, spoznavat praviga prijatla; zdej boš tudi zastopil, katera je, katera ni prava prijaznost.

Punctum 2-dum. Seneca, ta poprej imenovani modri ajd, je djal: »*Amicitiam esserem, non domibus tantum, sed saeculis raram.* (L. de benef. c. 3.) Prijaznost je ena taka reč, katera se cilu porehku inu malu kedej mej ludmi znajde.« Petrus Cluniacensis, en častiti apat, je s svojmi očmi okuli po svetu pogledal, po tim se je začudil inu začel toku zdihvati: »O prijaznost, kam si

zbežala? *O amicitia, res inter mortales, admondum pretiosa, quo abiisti? Quo terras perosa, secessisti?* (L. 1. Epist. c. 5.) O prijaznost, mej ludmi neržlahtniši reč, kam si prešla? Tiga svetá naveličana, kam si zginila? «Ljubi prijatelj, če je prijaznost proč potegnila inu zginila, pridi, jo očemo iskati tam, kir se znajde. Aku pak očes vejdit, kje se prava prijaznost znajde, tok' nerpoprej poslušej, kaj pravi Aristoteles: »*Bonorum vero et eorum, qui virtute sunt similes, amicitia perfecta demum est.* Mej dobrimi inu mej tistimi, kateri se u lepimu zadržanju zglihajo, se najde popolnima prijaznost.« Zakaj? Kadar eden tiga družiga ljubi zavol lepiga zadržanja, ga na ljubi zavol svojga lastniga dobička, temuč ga ljubi zato, kir je on sam na sebi ljubezni inu huale ureden. Ravnu koker dobra dela dveh hvale urednih prijatlov so mej seboj koker bratje, toku tudi leta dva se ljubita, kir so si u lepimu zadržanju podobna. Kaj se tebi zdi, od kod pride vednu prepiranje mej zakonskimi? Od tod kir ljubezin, katera jih je h zakono perpeljala, ni bila prava ljubezin, temuč lastniga dobička inu telesnih ljuštov želna ljubezin. Zatorej, kadar ne dosežejo, kar so iskali, inu kadar so njih željam že zadosti sturili, na naglu mej njimi ljubezin mine, zato kir je prešlu tistu, kar jih je k ljubezni gnalu. Kulku bulši bē bilu, kadar bē žena bila mēnjē lejpa, pak modreši, mēnjē bogata, pak brumniši, majnšiga premoženja, pak lejpšiga zadržanja; na to vižo bē tudi stanovitniši ljubezin bila. De bom pak po vrsti govoril, koker sem obljubil u začetku današniga naprej uzetja, de namreč potēm, kir si spoznal, kateri je pravi prijatelj, ga imaš uselej ohranit inu taciga nikoli popustiti. Zakaj, kar je lejpu zadržanje, je uselej lejpu zadržanje: če tedaj zavol' lejpiga zadržanja prijatla ljubiš, si ga dovžan uselej lubiti. Alexander je bil po ajdovski šegi u dobrimu djanju inu u lejpih čednostih imeniten. Letiga sa dva prijatla, eden z imenam Efestion, ta drugi Craterus, sicer veliku, pak vender usaki na posebno vižo za ljubu imela, toku de je od njih en pisar rekal: »*Craterus diligit Regem, Ephestio Alexandrum.* Craterus ljubi kralja, Efestion Aleksandra.« Je otel reči: Kadar bē se pergodilu, de bē Alexander krajlestvu zgubil inu ne bi več kralj, bē tudi Craterus Alexandra na ljubil, dokler on ga ljubi zato, kir je krajl; Efestion pak bē ljubil Alexandra, aku bē lih ob krajlestvu prišal, zato kir ga ljubi ne zavol' kralvanja, temuč zavol' njega lejpiga zadržanja, na kateru en pravi prijatelj gleda inu ne na unanjo postavo, na lejpu obličje, na dragu oblačilu, na bogastvu inu drugo prazno čast, ampak gleda na notrejnje, kateru se enaku huale inu lubezni urednu znajde pēr usakimu stano. Aku bē lih tedej tvoj prijatelj u nesreču padel, aku bē lih obožal, zbolil, hrom, gluhi, slep postal, ga imaš vender stanovitnu za ljubu imeti. Če u takimu njegovimu stanu od ljubezni odstopiš, je enu znamenje, de tvoja lubezin ni bila prava lubezin. Koker ta žlahtni kamēn diemant, kadar se pusti lohku zlomit, ni pravi diemant, temuč samu podoben diemanto: ravnu toku lubezin, katera se hitru reztrga, ni prava lubezin, temuč nje prazna podoba. Karl ta peti, veliki cesar, je mejnel, da ga uves svejt za ljubu ima. Kadar je pak cesarstvu popustil, je spoznal, koku malu je pravih prijatlov imel. Letu morejo spoznati večidev leti stariši, očeti inu matere, katere njih domači, ja, njih lastni otroci težku gledajo. O revni stariši, kateri, potēm kir so otroke gori zrovnali, z življenjam previdili inu k premoženjo prpravili, zdej so od njih zapušeni! O preveliku golufani stari prijatli, kateri so se zanašali na tiste prijatle, katerim so u nadlogi prestopili, u preganjanju zagovarjali, u boleznih h pomoči prišli: zdej, kir so oni sami u potrebi, se nemajo k obenimu zateči, dokler njih golufni prijatli jih nočejo več za svoje prijatle

spoznati. O prava prijaznost, kam si zbežala? Uči se, o človek, živeti po besedah tiga modriga, kir pravi: »*Amicum antiquum ne derelinquas. (Ecccl. 9.)* Stariga prijatla ne zapusti.« En stari služabnik per eni hiši se nema uvèn ureči. Cilu eniga stariga lovniga psa zabstojn rediš, zakaj bè ne ohranil eniga stariga prijatla, od kateriga si veliku veči dobrute prejel? *Amicum antiquum ne derelinquas.* Ne zavrzi, na popusti stariga prijatla. ...

MARTIN NAGLIC

Nečimrnost tega sveta

Prijat'lji pravo skupaj zbirajmo bogastvo,
k'ter' nas tud' s tega bode spremilo svetá.

Kaj bo po smrti teb' glas imenitni pomagal
al' čast tega sveta, k'tero tak' silno želiš?

Kaj bodo tebi vsi šac' Rdečega morja
na on' plat' groba dali za eno pomoč?

MARTIN KURALT

Jutranja pesem kranjskega kmeta poleti

Že se temnote negodna goščava
skoz' petelina ozmerjana loč':
vid' se odtég'vat' ta črna puščava,
dáljej pobega zanikrna noč.

Sonce se bliža, močnejša svetloba
té že opesane zvezde gasi:
žlahtno rdéčje in lepa zlatoba
semkaj čez nébo in hribe cedi.

Tičkov že ni več po gnezdih, njih hišah;
gor' so po tenkemu luftu na pot',
hvalo v sladko naštimanih vižah
peti pomladnemu dnevnu naprot'.

Pridno brenči med vratci čebel'ca
inu se muja sestrám oznan't',
da je čas nos't' v voščena predelca,
kar je po rož'cah medenega, hran't'.

Kličejo, prosijo ovce in krave,
k' so se pokorno s'noč dale pripet',
da bi do žmahitno porósene trave
'otel dobrótljiy' pastirec odpret'.